

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-156-175>

УДК 373.3.016:39

Московчук Людмила Миколаївна,

#& £ £ ° ° - «©» «©»

m.lyudmyla@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація

Четвертою педагогічною умовою є використання на заняттях курсу українознавства візуалізації (електронних освітніх ресурсів), що пов'язано з психологічними особливостями учнів початкових класів щодо сприймання й засвоєння навчального матеріалу.

П'ята педагогічна умова формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти передбачає активізацію позакласної роботи з українознавства, спонукання молодших школярів до науково-дослідної діяльності та участі у Всеукраїнських інтерактивних українознавчих конкурсах.

Ключові слова: педагогічні умови; етнокультурна компетентність; здобувачі початкової освіти; українознавство.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Одним із важливих концептуальних принципів оновлення змісту освіти на сучасному етапі став компетентнісний підхід. Його суть розкривається у Законі України «Про освіту» (2017 р.) та інших законодавчих і нормативних документах. Зокрема, «Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» передбачає формування соціальної та громадянської компетентності особистості, загальнокультурної грамотності [11]. Проте у «Концепції» серед перелічених знань, умінь і навичок, якими мають оволодіти школярі, не знаходимо таких, що спрямовані на націєтворення.

Основною метою реформування загальної середньої освіти є виховання активної особистості-патріота, що знає, цінує і пропагує етнокультурний досвід. Ефективним засобом здійснення завдань нової освітньої політики є українознавство як галузь науки, що інтегрує знання з історії, археології, лінгвістики, етнографії, правознавства, релігієзнавства, економіки, етики, естетики, педагогіки, природознавства та інших освітніх дисциплін. Сьогодення вимагає змістовної організації і проведення українознавчої роботи в освітніх закладах, оновлення її змісту, форм і методів.

Особливу роль у формуванні відповідального громадянина України відіграють українознавчі курси, які спрямовують на самовіддане служіння Батьківщині, нові відкриття і звершення заради її процвітання та уславлення у світі.

Формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти потребує розкриття ефективних методів і прийомів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою досягнення належного рівня етнокультурної компетентності молодшого школяра у варіативну складову навчальних планів було введено українознавчі курси, подано рекомендації засобами дисциплін українознавчого спрямування сприяти вихованню національно свідомої

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті

Завдання дослідження

Перша педагогічна умова

У експозиції «Вікно в історію» можуть бути зібрані література з історії України різних авторів, історичні журнали, література з історії області або міста (села) для молодшого шкільного віку. Експозиція має висвітлювати основні віхи історії України з допомогою інформаційних плакатів.

Експозиція «Національна культура» презентує учням «Дерево роду» знаменитих поетів, письменників, художників, музикантів, артистів, учених.

Експозиція «Національне вбрання» представляє зразки жіночого, чоловічого, дитячого вбрання «з бабусиної скрині», взуття, головних уборів, предметів догляду за одягом і взуттям того чи іншого регіону.

Необхідною в етнокультурному осередку є експозиція «Господарство й побут українців». Знайомить учнів з народними промислами та ремеслами, екстер'єром та інтер'єром житла українців та їхнім господарством. Експозицію прикрашають власні вироби учнів з глини та дерева, соломи, лози тощо.

Експозиція «Сімейні звичаї та обряди» має містити фотографії, малюнки учнів про місцеві сімейні обряди.

Експозиція «Народна творчість» презентує фольклор до кожної пори року народного календаря, збірки фольклорних матеріалів (народних пісень, загадок, прислів'їв тощо).

Експозиція «Народний календар» демонструє фотографії тих свят, заходів, які проводяться зі здобувачами початкової освіти-учасниками занять українознавчих курсів.

У експозиції «Народні знання» молодші школярі можуть вибрати цікаву літературу з народної астрономії, метеорології, ботаніки, зоології, медицини та ветеринарії.

Експозиція «Світогляд та вірування українців» пропонує календар християнських свят, зразки іконопису, християнську літературу для дітей.

Етнокультурний осередок оздоблюється національним орнаментом, вишитими картинами, рушниками. Окрасою такого осередку є макет частини української хати. Кожна річ етнокультурного осередку має нагадувати молодшим школярам про їх причетність до українського народу.

Таким чином, етнокультурний осередок у класній кімнаті Нової української школи завдяки потужній емоційній дії сприятиме усвідомленню молодшими школярами важливості, необхідності та потреби засвоєння етнокультурних цінностей, формуватиме інтерес до пізнання і переймання етнокультурного досвіду українців.

Ефективність формування етнокультурної компетентності здобувача початкової освіти залежить від послідовності, безперервності педагогічних впливів на учнів. Важлива узгодженість, систематичність, планомірність педагогічних впливів. Тому **другою педагогічною умовою** в нашому дослідженні виділяємо упровадження в освітній процес початкової школи курсів за вибором українознавчого спрямування. Саме на забезпечення формування громадянина України, його світогляду, переконань, ідеалів, інтересів, позитивних рис національного характеру, етнокультурної та патріотичної

Інформацію про державні та календарно-обрядові свята подано за принципом сезонності. У програмі належне місце посідає краєзнавчий та лінгвокраєзнавчий матеріал, тому вчителі мають опрацювати ці теми з урахуванням місцевих умов.

Серед форм занять – проекти (міні-проекти), мовно-літературні свята, ранки, екскурсії, уроки мужності, зустрічі з відомими людьми сьогодення, уявні подорожі, конкурси, вікторини, виставки-ярмарки, добродійні акції, години спостереження, години милування, козацькі забави, веселі старти, естафети та ін. На заняттях також передбачено використання різноманітних методів (ігрових – ситуаційно-рольові ігри, сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, ігри-бесіди, ігри-мандрівки, ігрові вправи; словесних – розповіді, бесіди, переключка повідомлень, школа ввічливості та ін.; творчих – інсценування, театральні вистави, лялькові театри та ін.; практичних – колективне творче панно, догляд за рослинами і тваринами та ін.; наочних – моделювання, виставки малюнків, демонстрації та ін.) та засобів навчання (тематичні зошити, ведення літопису класного колективу, оформлення альбомів та ін.).

Програма може бути використана також для змістового наповнення чинних програм та підручників з різних навчальних дисциплін матеріалами з національно-патріотичного виховання учнів початкових класів, а також для позаурочної виховної роботи (проведення годин спілкування тощо).

Зміст навчального матеріалу вищеназваної програми викладено за тематичним принципом, має українознавче наповнення: спрямовано на виховання національної свідомості і гідності, любові до рідного краю та свого народу, тематика занять розкриває факти, події, явища, інформацію про видатних українців або вихідців з України, які зробили вагомий внесок у розвиток певної галузі науки чи культури в цілому, передбачає використання зразків українського фольклору, мистецтва, прикладів традиційної української культури, фрагментів літературних творів відомих українських письменників, використання інформації про рослинний і тваринний світ України, про досягнення сучасної української науки і техніки, промисловість в Україні, про вирішення екологічних, енергетичних, продовольчих, соціальних питань країни; про історію України в світі тощо, інформації про пам'ятки культури України тощо. Автори програми звертають увагу на важливість використання життєвого досвіду учнів.

Отже, системне та послідовне використання українознавчого курсу за вибором «Я люблю Україну» у освітній діяльності закладів загальної середньої освіти забезпечить виховання відповідальних громадян, емоційно-ціннісне ставлення до національної спадщини, збагачення культурного потенціалу українського народу, сталий розвиток України.

Третьою педагогічною умовою формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти обрано впровадження нетрадиційних принципів і методів навчання на заняттях українознавчих курсів.

Принципи навчання – «певна система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність» [2, с. 271]. У теорії та практиці вони відіграють основоположну роль. Принципи навчання визначають ефективність

навчання в різних формах, за різного його змісту й організації. Вони виражають певні об'єктивні закономірності навчання. До традиційних принципів належать принцип виховуючого навчання, принцип науковості, принцип систематичності й послідовності навчання, принцип лінійності, принцип концентричності, принцип доступності, принцип свідомості й активності учнів, принцип зв'язку навчання з життям, принцип міцності знань, принцип наочності навчання, принцип індивідуалізації навчання.

До нетрадиційних принципів навчання на заняттях курсів українознавства ми віднесли принцип народоналежності, етнічності, краєзнавчий, суспільності, демократизації та гуманності.

Принцип народоналежності передбачає подолання у свідомості молодших школярів байдужості до культурно-історичної спадщини України та національного нігілізму. Українознавчі курси покликані прилучити нове покоління до етносоціального досвіду, сформуванню почуття національної гідності, правдиво висвітлити позитивне й негативне в історії життєдіяльності українського народу.

Важливим у педагогіці українознавства є принцип етнічності. Заняття українознавчих курсів відвідують діти різних національностей. Тому зміст навчального предмета має враховувати інтереси всього українського етносу й окремих етнічних груп. Навчання необхідно проводити так, аби кожен зі здобувачів початкової освіти пишався і своїм народом, і своєю національністю, і водночас знав і поважав культуру та історію інших народів і національностей.

Необхідним у педагогіці українського народознавства є краєзнавчий принцип. Молодшим школярам необхідно засвоїти історію, культуру, побут свого регіону, області, міста чи села, тобто минуле й сучасне своєї Малої Батьківщини, оскільки між рідним краєм і Батьківщиною існує нерозривний зв'язок.

Невід'ємним для педагогіки українознавства є принцип суспільності, що передбачає єдність педагогічних вимог закладів дошкільної та загальної середньої освіти, сім'ї, місцевої громадськості. Така єдність вимог до дітей з боку різних соціальних інститутів посилює педагогічний вплив на них.

Принцип демократизації навчання передбачає визнання права кожного учня на свободу, вільний вибір віросповідання чи відмову від віри, на самовираження, забороняє політизацію в ЗЗСО.

Основним принципом педагогіки українознавства вважаємо принцип гуманності. Заняття українознавчих курсів мають на меті виховання справжньої людини, гідного громадянина – щирої, людяної, доброзичливої, милосердної особистості. Звичаї, обряди, традиції, культура, історія, побут гуманізують розвиток людини.

Вивчення українознавства у закладі загальної середньої освіти обов'язково веде до вибору учнем життєвих позицій, пробуджує творчі пошуки, стимулює особисте самовизначення. Учень усвідомлює себе дієвою частинкою народу, вчиться самостійно господарювати (спекти хліб, розмалювати кухонну дощечку, вишити серветку тощо). Таким чином, українознавчі уроки сприяють професійному самовизначенню, спрямовують до участі у народній самодіяльності.

Педагогіці українознавства властивий принцип життєвої активності. Українознавство підвищує самооцінку, самопочуття учнів, створює ситуації успіху.

Специфічний вплив навчального предмета полягає у формуванні громадянина України зі власним сприйняттям навколишньої дійсності. Також процес формування етнокультурної компетентності здобувача початкової освіти ґрунтується на принципі цілеспрямованості навчання. Метою учителя українознавчих курсів є формування чесної, працелюбної, вільної, культурної та освіченої особистості.

Реалізація вищеназваних принципів у педагогіці українознавства дасть змогу отримати успішні результати навчання й виховання підростаючого покоління.

Практична діяльність вчителя на заняттях українознавчих курсів передбачає використання різноманітних методів навчання. Метод навчання – «взаємопов'язана діяльність викладача та учнів, спрямована на засвоєння учнями системи знань, умінь і навичок, їх виховання і загальний розвиток» [2, с. 275].

Прагнення досягти успішних результатів у вирішенні освітніх завдань породжує необхідність винайдення суто особистісних і застосування нетрадиційних методів навчання, що враховують природу навчального предмета. Наведемо декілька прикладів нетрадиційних методів викладання занять з українознавства, виокремлених О. Король:

1. Метод національного утвердження. Передбачає залучення учнів до створення й популяризації власних віршів, пісень тощо на заняттях українознавчих курсів за допомогою прийому відповідного особистого прикладу вчителя.

2. Метод права етнічного голосу. Кожен учень під час занять має право на задоволення свої етнічних інтересів.

3. Метод мовного очищення. Полягає у спілкуванні на заняттях українознавчих курсів з дотриманням норм літературної мови.

4. Метод відродження звичаїв та обрядів. Складається з двох прийомів: інсценування на уроці та організації самодіяльності молодших школярів (інсценування молодшими школярами українських обрядів, свят тощо).

7. Метод сімейної конкуренції. Заняття з українознавства передбачають активну взаємодію з батьками учнів. Вищеназваний метод включає прийоми порівняння, встановлення аналогій, конкретизації, виділення найзначущого в навчальному матеріалі (визначення особливостей родоводу, сімейних звичаїв, обрядів, традицій, культури взаємостосунків, культури праці й відпочинку тощо).

8. Метод статевої переваги. Має на меті засвоєння молодшими школярами суттєвих ознак традиційних статево-рольових позицій членів української родини: дівчинка – майбутня дружина, мама, господиня, захисниця; хлопчик – майбутній чоловік, тато, господар, захисник.

9. Метод природного цілителя. На заняттях українознавчих курсів молодші школярі знайомляться з народною медициною (цілющими властивостями трав).

10. Метод навчання за народним календарем. Є домінуючим у групі нетрадиційних методів. Планування тематики занять українознавчих курсів здійснюється відповідно основних подій народного календаря [7].

Отже, використання нетрадиційних принципів і методів навчання на заняттях українознавства поряд з традиційними сприятиме ефективності процесу формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти.

Специфіка сучасних учнів початкової школи – дітей цифрового покоління, необхідність збільшення мотивації молодших школярів до процесу засвоєння етнокультурного досвіду українців, підвищення його ефективності зумовлює використання на заняттях українознавчих курсів електронних освітніх ресурсів, що є нашою **четвертою педагогічною умовою**.

Характерними особливостями сучасних дітей молодшого шкільного віку, за дослідженнями психологів А. Ваврик, Є. Верещак, С. Гончаренко, Є. Зеленова, Д. Максименка та ін. [5; 8; 11], є кліпове мислення, розосередженість і нетривалість уваги, погіршення пам'яті, інфантилізм, схильність до аутизації, глобальність мислення, толерантність, швидка адаптація до новітніх технологій, потреба у візуалізації інформації тощо. Вищезазначені особливості дітей цифрового покоління впливають на процес педагогічної взаємодії з ними, а також на процес сприймання навчального матеріалу. Є. Зеленов вказує, що педагогам необхідно «принципово передивитися змістовну складову навчального матеріалу, «полегшувати» навчальний матеріал за змістом, видозмінювати формат викладу, переходити до яскравих, чітких і наочних презентацій зі зрозумілими та образними формулюваннями, що легко запам'ятовуються, потрібні відео-ролики з наочними прикладами та експериментами...» [5]. Тому використання електронних освітніх ресурсів є актуальним і визначено як одну з необхідних педагогічних умов формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти.

ЕОР – це «навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені в комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації освітнього процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами» [10].

Психологічні особливості учнів початкової школи вимагають візуалізації та озвучення теоретичної та практичної частин ЕОР, що полегшує сприйняття навчальної інформації, збільшує їх зацікавленість предметом, привертає увагу, мотивує учнів до навчання.

Навчальний матеріал ЕОР має бути поданий завершеними логічними блоками, з поступовим розширенням та ускладненням, складатися з розділів, кожен з яких розкриває певну кількість тем, що повинні містити узагальнення та систематизацію вивченого матеріалу, теоретичну та практичну частини. Він також має враховувати суб'єктивний досвід учнів початкової школи, набутий у повсякденному житті, ґрунтуватися на їх знаннях, уміннях, навичках, отриманих у дошкільному віці та слугувати надійним підґрунтям для подальшої освіти. Впровадження ЕОР для навчання учнів початкової школи має доповнювати традиційні засоби навчання.

Під час керованої вчителем навчальної діяльності на заняттях українознавчих курсів з використанням ЕОР відбувається розвиток пізнавальних процесів учнів початкової школи, який характеризується їхніми кількісними та якісними змінами, здійснюється перерозподіл у структурному складі розуму молодших школярів, змінюється співвідношення його основних компонентів. Спочатку в розумовій діяльності першокласників переважають такі її компоненти, як сприймання й пам'ять, а мовлення, мислення та фантазія займають відповідно третє, четверте та п'яте місця. Згодом, завдяки навчанню, змінюється роль і взаємозв'язок мислення та мовлення, які на третьому році навчання стають її провідними складовими. Зміцнення взаємозв'язків різних компонентів цієї діяльності сприяє формуванню в учнів початкової школи вміння виконувати перші узагальнені розумові дії, які є компонентами необхідного в майбутньому вміння вчитися.

Важливу роль у засвоєнні матеріалу учнями початкової школи відіграє сприймання, тобто цілісне відображення у свідомості людини предметів та явищ об'єктивної дійсності. Вкрай потрібною у процесі сприймання для учнів початкової школи є опора на наочність, оскільки вона полегшує процес довільного запам'ятовування та пригадування інформації. Учням цього віку, як зазначають психологи, важко зрозуміти думку, виражену лише вербально. Візуалізація за допомогою застосування сучасних програмних засобів допомагає привернути увагу молодших школярів.

Вчителі початкових класів створюють власні та користуються такими видами ЕОР на заняттях українознавчих курсів:

1) електронний освітній продукт (ЕОП) «Я люблю Україну» для 1–4 класів (автори М. Чабайовська, Л. Мельник). Доповнює зміст посібників-зошитів з даного курсу;

2) електронні додатки видавництва «Ранок» – «Презентації та майстер класи з різних видів народного мистецтва» для учнів 1–4 класів;

3) електронні освітні ресурси відділу виховної роботи та позашкільної освіти Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів «Українська етніка: народознавство, етнологія та фольклористика». ЕОР КОПОПК містить медіатеку, фонотеку, відеотеку, вебресурси з українознавства для закладів загальної середньої освіти [5];

4) мультфільми виробництва загальноукраїнського дитячого телеканалу «ПЛЮСПЛЮС» – «Це – наше і це – твоє» [16] українознавчого спрямування.

Отже, використання ЕОР на заняттях українознавства сприятиме зацікавленості молодших школярів до навчання, покращуватиме процес сприймання і засвоєння навчальної інформації, активізуватиме та стимулюватиме їх етнокультурну діяльність, що спрямована на збереження та пропагування української культури.

Наступною *п'ятою педагогічною умовою* формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти є активізація позакласної роботи з українознавства.

Освітній процес у школі є багатоаспектним, не обмежується лише урочною діяльністю, а включає й позакласну роботу.

Н. Волкова визначає позакласну роботу «як діяльність учителів, спрямовану на вирішення завдань формування особистості дитини, яка здійснюється в позаурочний час з метою задоволення інтересів і запитів учнів, розвитку їх творчого потенціалу, здібностей, нахилів» [2, с. 165].

Специфічними особливостями позакласної роботи, що забезпечують її ефективність, є: врахування вікових особливостей учнів, добровільний і системний характер, спрямування на розвиток творчих здібностей школярів, розвиток їх самостійності та ініціативності.

Одним із основних завдань позакласної роботи з українознавства є сформувані етнокультурну компетентність молодшого школяра і максимально розвинути у нього бажання і потребу пізнавати етнокультурний досвід українців. Ці якості безпосередньо залежать від рівня пізнавальної активності учнів. Оновлення сучасного освітнього процесу відбувається через практичне впровадження і використання інноваційних засобів навчання, які стимулюють пізнавальну активність учнів і сприяють ефективному засвоєнню ними навчального матеріалу, набуття вмінь і навичок. Розроблено багато різних форм і методів організації позакласної роботи, котрі урізноманітнюють та доповнюють процес навчання, серед яких провідну роль відіграють конкурси та науково-дослідна діяльність учнів.

Конкурси та науково-дослідна учнівська діяльність українознавчого спрямування виступають одним із головних джерел пізнання українців та України, засвоєння важливих культурних і морально-етичних цінностей українського суспільства, саморозвитку особистості громадянина України.

Зокрема, активізації позакласної роботи з українознавства сприяє участь молодших школярів у таких інтерактивних українознавчих конкурсах, як Всеукраїнська гра «Соняшник, «Патріот».

«Соняшник» – щорічна гра з української мови, літератури та українознавства. Цілями та завданнями Гри є:

- «формування у школярів сталої зацікавленості українською мовою, літературою та українознавством;
- підвищення кваліфікації вчителів української мови, літератури та українознавства;
- активізація позакласної та позашкільної роботи із зазначених вище дисциплін;
- надання учням можливості змагатися в міжрегіональному масштабі, не виїжджаючи зі свого району» [3].

Учасниками Гри можуть бути учні 1–12 класів закладів загальної середньої освіти усіх типів та форм власності, які сплатили організаційний внесок.

Організатором гри є творче об'єднання «Соняшник» за сприяння кафедри українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», Харківської обласної спеціалізованої школи-інтернату II–III ступенів «Обдарованість», творчого об'єднання «Гімназія».

Щорічним всеукраїнським конкурсом з українознавства є також конкурс «Патріот». Оргкомітет Всеукраїнського конкурсу з українознавства «Патріот» знаходиться у Донбаському державному педагогічному університеті.

Мета конкурсу – «формування в учнів різнобічних знань про Україну, виховання патріотизму, любові до Батьківщини, глибокої поваги до держави, її історії, традицій, пізнання культури українського народу, краси й самобутності української мови, розвитку духу змагань» [4].

Учасниками конкурсу можуть стати учні 2–11 класів. Змагаються у п'яти вікових категоріях: 2–3, 4–5, 6–7, 8–9 та 10–11 класи. Конкурсні завдання цікаві, веселі й доступні дітям з різним рівнем підготовки, містять запитання з багатьох шкільних предметів (мови, літератури, історії, географії, українознавства) та відображають різнобічну інформацію про Україну.

Цілі і завдання конкурсу:

- «розвиток інтересу до української культури, української мови, літератури, історії;
- виховання відчуття патріотизму у школярів;
- підвищення кваліфікації вчителів української мови, літератури, історії, українознавства тощо;
- активізація позакласної роботи з українознавства;
- надання учням можливості змагатися в масштабі, що виходить за рамки регіону, не виїжджаючи з нього» [4].

Отже, всеукраїнський конкурс з українознавства «Патріот» знайомить учнів з історико-культурним розмаїттям України, сприяє урізноманітненню освітнього процесу та удосконаленню здобутих знань з мови, літератури та українознавства.

Науково-дослідна діяльність здобувачів освіти сьогодні є важливою складовою освітнього процесу не тільки закладів вищої освіти, а й невід'ємною частиною такого процесу й у ЗЗСО. З кожним роком збільшується кількість учнів-учасників конкурсів дослідницьких робіт та конференцій. В Новій українській школі акцент переноситься на формування в учнів здатності самостійно мислити, здобувати і застосовувати знання, чітко планувати дії. Особливості організації такої діяльності в початковій школі стали предметом наукових досліджень Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, О. Онопрієнко, О. Савченко та ін. На першому місці в наукових дослідженнях вчених – розвиток мислення учнів, тоді ж як обсяг знань перемістився на другу позицію.

Науково-дослідна діяльність школяра – це «різновид навчально-пізнавальної діяльності творчого характеру, який націлений на пошук, вивчення й пояснення фактів і явищ дійсності з метою набуття й систематизації суб'єктивно нових знань про них, що здійснюється з дотриманням вимог до наукових досліджень взагалі, передбачає створення оригінального, соціально або особистісно-значущого продукту

(тексту, програмного продукту, технічного пристрою тощо) шляхом самостійного використання засвоєних знань, умінь і навичок науково-дослідницької діяльності; перенесення їх у нові умови, комбінування відомих способів діяльності чи створення нових підходів до вирішення проблеми» [13, с. 53–54].

Головна мета дослідної діяльності учнів – долучити до науки як особливої форми культури. Причому це залучення не є самоціллю, а розглядається як ефективний засіб педагогічного впливу. У дослідному досвіді школяра формуються ціннісні орієнтації і особлива потреба пізнавати навколишній світ науковими способами. Головний результат цієї роботи – формування та виховання особистості, яка володіє дослідною технологією на рівні компетентності. Таким чином, дослідна діяльність учнів передбачає не тільки формування наукового світогляду і прилучення учнів до традицій української наукової школи, а й розвиток особистості, оскільки здійснення дослідної діяльності сприяє реалізації школярами особистісного потенціалу.

Дослідна діяльність дітей молодшого шкільного віку будується на основі природного прагнення дитини до самостійного вивчення навколишнього світу. Така діяльність створює умови для самопізнання і саморозвитку учня, формує його активну, самостійну й ініціативну позицію. Молодші школярі набувають умінь планувати, організовувати, контролювати й оцінювати свої дії.

Науково-дослідна робота з українознавства здобувачів початкової освіти є спробою наукового аналізу зібраного матеріалу, його систематизації, комплексного опису та класифікації досліджуваних явищ під керівництвом учителя.

Предметом досліджень можуть бути: історія селища чи міста, походження назви річки, особливості національного мовлення, національні традиції (звичаї та обряди), свята нашого народу, етикет, виховання й освіта, природа України, виховний ідеал українців, вся багатогранність і все багатство інформації про Україну й українців, про українську діаспору; про їхні інтереси, програми й суспільні проекти та перспективи; про їхню роль, місію і місце в світі.

Учніські науково-дослідні роботи можуть бути як індивідуальними, так і колективними.

Теми можуть бути різноманітними, кожна окремо має формулюватися разом зі класоводом (учителем українознавства). Основні методи роботи: для учнів – спостереження, аналіз, синтез, порівняння.

У своїй науковій роботі учень має продемонструвати добрі знання з певного концентру українознавства: етнос; природа; екологія; мова; нація; держава; культура; міжнародні відносини; ментальність; доля; українська діаспора.

Тема учнівської наукової роботи має бути неширокою, конкретною і стосуватися однієї з актуальних проблем українознавства. Відповідно до захоплень та уподобань учня можна обирати наукову проблему з будь-якого концентру українознавства. Важливою умовою вибору теми є її актуальність.

Структура науково-дослідної роботи молодшого школяра: титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури та джерел дослідження.

Написання здобувачами початкової освіти науково-дослідних робіт можливе під керівництвом вчителя та має, відповідно вікових особливостей, розпочинатися наприкінці третього класу. Така робота є пропедевтичною щодо аналогічної роботи у старших класах та має на меті підготовку до участі школярів у Міжнародному конкурсі науково-дослідних робіт з українознавства, що проводиться щорічно Науково-дослідним інститутом українознавства Міністерства освіти і науки України.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Таким чином, формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти передбачає цілеспрямоване вдосконалення зовнішніх та внутрішніх умов відповідної організаційно-педагогічної діяльності освітнього процесу в Новій українській школі. Створення етнокультурного осередку в класній кімнаті, упровадження в освітню та позаурочну діяльність ЗЗСО викладання курсів українознавчого спрямування за вибором, сучасних форм (Всеукраїнських інтерактивних українознавчих конкурсів «Соняшник», «Патріот») і нетрадиційних, дослідницьких, наочних методів, аудіовізуальних засобів викладання здатне забезпечити ефективне оволодіння молодшими школярами етнокультурним досвідом, активне використання етнокультурних знань в освітній діяльності та в житті, шанобливе ставлення до національних цінностей та їх популяризацію.

Перспективними напрямками дослідження є подальший пошук ефективних засобів і прийомів етнокультурного спрямування виховних зусиль педагогів. Також маловивченими залишаються питання формування етнокультурної компетентності учнів у інших країнах світу.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Бусел, В. Т. 2005. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*: 170000. Ірпінь: ВТФ «Перун», 1295.
2. Волкова, Н. П. 2003. *Педагогіка*: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 576.
3. *Всеукраїнська гра «Соняшник»*. Доступно: <<http://gra-sonyashnyk.com.ua/>> (дата звернення: 17.01.2022).
4. *Всеукраїнський конкурс «Патріот»*. Доступно: <<https://www.facebook.com/patriot.konkurs/>> (дата звернення: 17.01.2022).
5. Зеленов, Є. А., 2018. Цифрове покоління: ризики, переваги, засоби, взаємодії. Доступно: < http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2018_5_6 > (дата звернення: 02.05. 2022).

6. Концепція національного виховання дітей і молоді в національній системі освіти України. Доступно: <http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/> (дата звернення: 22.02.2022).
7. Король, О. В., 1998. *Методика викладання українського народознавства в школі*: навчально-методичний пос. Київ: ІЗМН, 368.
8. Максименко, Д. С., 2019. *Здоров'я дитини в сучасному інформаційному середовищі*. Київ: Центр учбової літератури. 224 с.
9. Масол Л. М. 2011. *Естетизація освітнього середовища навчального закладу*. Доступно: <https://lib.iitta.gov.ua/5495/1/Masol_zbirnuk_2011.PDF> (дата звернення: 02.05. 2022).
10. Положення про електронні освітні ресурси. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. Доступно: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>> (дата звернення 25.02.2022).
11. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р. Доступно: <<https://www.kmu.gov.ua/npras/249613934>> (дата звернення: 02.02. 2022).
12. *Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства*: монографія / С. А. Гончаренко, А. Й. Ваврик, Є. П. Верещак та ін.; за ред. С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко. Київ-Кіровоград: ІмексЛТД, 2014. 228. Доступно: <<https://core.ac.uk/download/pdf/32308172.pdf>> (дата звернення: 03.05. 2022).
13. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в системі роботи Сумського територіального відділення МАН України: методичний посібник, 2008. Упор. Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко; під заг. ред. Л.В. Тихенко. Суми: ВДТ «Університетська книга», 53–54.
14. *Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки*. Доступно: <http://kntu.net.ua/index.php/kaf_design/content/download/.pdf> (дата звернення: 28.01.2022).
15. Українська етніка: народознавство, етнологія та фольклористика, 2020. Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів. Відділ виховної роботи та позашкільної освіти. Доступно: <<http://vpo-ano.wixsite.com/etnika>> (дата звернення: 20.02.2019).
16. *Це – наше і це – твоє: мультфільми*. Загальноукраїнський дитячий телеканал «ПЛЮСПЛЮС». Доступно: <<https://plus-plus.tv/1plus1video>> (дата звернення: 21.01.2022).
17. Чабайовська, М. І., Омельченко. Н. М., Кальчук, М. І. 2016. Програма курсу українознавства за вибором «Я люблю Україну» (1–4 класи), *Початкова школа*, 9. 39–48.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF ETHNOCULTURAL COMPETENCE OF PRIMARY EDUCATION PUPILS

Liudmyla Moskovchuk,

Candidate of pedagogical sciences,
Senior Lecturer, Chair of theory and methods of basic education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2539-3050>
m.lyudmyla@ukr.net

Abstract. The article defines and characterizes a set of pedagogical conditions for the formation of ethnocultural competence of primary school students. The methodological essence of the concept of "pedagogical conditions" and the state of development of the issue in the scientific and methodological literature are analyzed and revealed. The choice and ways of implementation of pedagogical conditions of formation of ethnocultural competence of primary education pupils in institutions of general secondary education are substantiated. The pedagogical conditions include the creation of a special ethnocultural educational center (zone) in the classroom; introduction of elective courses in the educational process of primary school; use of non-traditional methods in teaching Ukrainian studies courses; use of electronic educational resources during Ukrainian studies classes; intensification of extracurricular ethnocultural activities of junior schoolchildren.

The first pedagogical condition involves the creation of a special ethnocultural environment in the classroom, which will help younger students understand the importance, necessity and need to learn ethnocultural values and form an interest in learning and adopting the ethnocultural experience of Ukrainians.

The second pedagogical condition in our study is introduction into the educational process of primary school elective course in Ukrainian studies "I love Ukraine" (M. Chabayovskaya, etc.), which aims to ensure the formation of each student's worldview, beliefs, ideals, interests, morals, volitional traits, skills and habits of motivational and personal ethnocultural behavior, a holistic personality – a citizen of Ukraine. The third pedagogical condition for the formation of ethnocultural competence of primary school students is the use, along with traditional non-traditional principles and methods of teaching in Ukrainian studies courses.

The fourth pedagogical condition is the use of visualization (electronic educational resources) in the course of Ukrainian studies, which is related to the psychological characteristics of primary school students in terms of perception and assimilation of the educational material.

The fifth pedagogical condition for the formation of ethnocultural competence of primary school students involves the intensification of extracurricular activities in Ukrainian studies, encouraging younger students to research activities and participation in interactive Ukrainian studies competitions.

Keywords: pedagogical conditions; ethnocultural competence; primary education pupils; Ukrainian studies.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Busel, V. T. 2005. *Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 170000* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language: 170,000], Irpin: VTF «Perun», 1295.
2. Volkova, N. P. 2003. *Pedahohika* [Pedagogy]: posibnyk dlia studentiv vshchychkh navchalnykh zakladiv, Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 576.
3. *Vseukrainska hra «Soniashnyk»* [All-Ukrainian game "Sunflower"]. Dostupno: <<http://gra-sonyashnyk.com.ua/>>.
4. *Vseukrainskyi konkurs «Patriot»* [All-Ukrainian competition "Patriot"]. Dostupno: <<https://www.facebook.com/patriot.konkurs/>>.
5. Zelenov, Ye. A., 2018. *Tsyfrove pokolinnia: ryzyky, perevahy, zasoby, vzaiemodii* [Digital generation: risks, benefits, tools, interactions]. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2018_5_6>.
6. *Kontseptsiiia natsionalnoho vykhovannia ditei i molodi v natsionalnii systemi osvity Ukrainy* [The concept of national education of children and youth in the national education system of Ukraine]. Dostupno: <http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/>.
7. Korol, O. V., 1998. *Metodyka vykladannia ukrainskoho narodoznavstva v shkoli* [Methods of teaching Ukrainian ethnography in school]: navchalno-metodychnyi pos., Kyiv: IZMN, 368.
8. Maksymenko, D. S., 2019. *Zdorovia dytyny v suchasnomu informatsiinomu seredovyshchi* [Child health in the modern information environment], Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 224.
9. Masol, L. M., 2011. *Estetyzatsiia osvitnoho seredovyshcha navchalnoho zakladu* [Aesthetics of the educational environment of the educational institution]. Dostupno: <https://lib.iitta.gov.ua/5495/1/Masol_zbirnuk_2011.PDF>.
10. Polozhennia pro elektronni osvitni resursy [Regulations on electronic educational resources], *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Dostupno: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>>.

11. *Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku* [On approval of the Concept of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029]: rozporiadzhennia KМУ vid 14 hrudnia 2016 r. № 988-r. Dostupno: <<https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>>.

12. *Psyhholohichna diahnostyka osoblyvostei kohnityvnoho rozvytku molodshykh shkolariv v umovakh informatsiinoho suspilstva* [Psychological diagnostics of features of cognitive development of junior schoolchildren in the conditions of information society]: monohrafiia / S. A. Honcharenko, A. Y. Vavryk, Ye. Vereshchak ta in.; za red. S. A. Honcharenko, L. O. Kondratenko, Kyiv-Kirovohrad: ImeksLTD, 2014, 228. Dostupno: <<https://core.ac.uk/download/pdf/32308172.pdf>>.

13. *Rozvytok tvorchykh zdibnostei ditei ta uchnivskoi molodi v systemi roboty Sumskoho terytorialnoho viddilennia MAN Ukrainy* [Development of creative abilities of children and students in the system of work of the Sumy territorial branch of the Academy of Sciences of Ukraine]: metodychnyi posibnyk / upor. L. M. Bondar, N. V. Perepelytsia, N. Iu. Sydorenko; pid zah. red. L. V. Tykhenko, Sumy: VDT «Universytetska knyha», 2008, 53–54.

14. *Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016–2020 roky* [Strategy of national-patriotic education of children and youth for 2016–2020]. Dostupno: <http://kntu.net.ua/index.php/kaf_design/content/download/pdf/>.

15. *Ukrainska etnika: narodoznavstvo, etnolohiia ta folklorystyka* [Ukrainian Ethnicity: Ethnology, Ethnology and Folklore], 2020. Kyivskiy oblasnyi instytut pisliadyplomnoi osvity pedahohichnykh kadriv. Viddil vykhovnoi roboty ta pozashkilnoi osvity. Dostupno: <<http://vpo-ano.wixsite.com/etnika>>.

16. *Tse – nashe i tse – tvoie: Multfilmy* [Cartoons "This is ours and this is yours"], Zahalnoukrainskyi dytiachyi telekanal «PLluSPLluS». Dostupno: <<https://plus-plus.tv/1plus1video>>.

17. Chabaiovska, M. I., Omelchenko, N. M., Kalchuk, M. I. 2016. Prohrama kursu ukrainoznavstva za vyborom «Ia liubliu Ukrainu» (1–4 klasy) [Program of the course of Ukrainian studies of your choice "I love Ukraine" (grades 1–4)], *Pochatkova shkola*, 9, 39–48.